

summeres som en informationskanal til styret, en legal kommunikationskanal for undersåtterne, der samtidig legitimerede styret lokalt, en indtægtskilde for staten og endelig en befæstelse af kongens enevoldsmagt. Supplikkerne var i sidste ende et led i statsdannelsesprocessen.

I bogens slutning er en række supplikker gengivet ordret, hvilket giver et godt indtryk af kildematerialets brugsværdi. De afslører, at supplikkerne generelt fortæller gode historier om almindelige menneskers liv og samfundsforhold, hvilket gør dem til et inspirerende kildemateriale. Derfor kan man kun støtte de tanker, som *Selskabet for Ud-*

givelse af Kilder til Dansk Historie gør sig i indledningen om at gøre supplikkerne tilgængelige på cd-rom – det ville være en kæmpe gevinst for det fremtidige arbejde med den danske enevældes historie.

Indtil da udgør Michael Bregnsbos bog en grundig og nødvendig indføring i både supplikinstitutionen som politisk instans og i supplikmaterialet som historisk kildemateriale, og derved lægger den op til en lang række kommende undersøgelser. Desuden er bogen en gevinst ved sin grundige gennemgang af kancelliets arbejdsgange inden for dette område.

Nina Koefoed

DET 19. ÅRHUNDREDE

Anne Scott Sørensen (red.): *Nordisk salonkultur. Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*. (Odense Universitetsforlag, 1998). 493 s., 350 kr.

Salonen havde omkring år 1800 sin storhedstid som borgerskabets og aristokratiets kulturelle samlingspunkt, men i nordisk regi har salonen ikke før nu været genstand for en samlet fremstilling. Med *Nordisk salonkultur* er der nu gjort et forsøg på at råde bod på denne mangel. Bogen er nemlig ikke blot »et studie«, som undertitlen angiver, men rummer ikke færre end 21 bidrag af 11 nordiske, kvindelige forskere fra litteratur-, sprog- og musikvidenskab og (ide)historie. Forfatterne er overbeviste om, at bogen vil åbne for megen ny forskning (s. 14), og på trods af dets omfang åbenbarer dette pionerværk da også behovet for fortsatte studier.

Karen Klitgaard Povlsen, der er lek-

tor ved CEKVINA og Institut for Informations- og medievidenskab ved Aarhus Universitet, indleder med en fortræffelig introduktion til den litterære salons teori og historie. Salonen kulminerede i 1600- og 1700-tallet i Frankrig og omkring år 1800 i Tyskland og i Norden. Begrebet salon betegner især en selskabelig forsamling, som overklassens kvinder arrangerede i deres hjem. Disse salonværtinder satte dagsordenen for diskussion og underholdning blandt gæsterne, der oftest var mandlige kunstnere og litterater (s. 19).

De kendteste danske salonværtinder var Charlotte Schimmelmänn (1757-1816), der om vinteren holdt prægtige salonaftener i Det Schimmelmännske Palæ i Bredgade og om sommeren på landstedet Sølyst ved Klampenborg, Friederike Brun (1765-1835), der fra ca. 1800 holdt salon både i hjemmet i København og på landstedet Sophienholm ved Bagsværd Sø, og selvfølgelig

Kamma Rahbek (1775-1829) i Bakkehuset. Desuden nævnes flere salonværtinder i Holsten, måske lidt perifert i nordisk sammenhæng, men de tilhørte alle den schimmelmanske-reventlowske familiekreds. I København synes salonkulturen at have begrænset sig til de tre nævnte, og man får derfor det indtryk, at salonkulturen i Danmark var et særdeles begrænset fænomen, ligesom det også synes at have været tilfældet med salonmiljøerne i Stockholm, Uppsala, Kristiania og Helsingfors.

Salonens livsnerve var den tvangsfrie samtale. Underholdningen vekslede efter værtindens interesser og gæsternes talenter. Den kunne bestå af foredrag om især litterære og æstetiske emner, recitationer, lejlighedspoesi, improvisationer (f.eks. muntre selskabslege), sange, skuespilopførelser, musikalske soirées enten som planlagte koncerter eller spontane musikalske indslag – alt sammen evt. i forbindelse med et traktement, souper og bal. Det kulturelle indhold kunne være særdeles overvældende. Friederike Brun måtte ligesom sin nære veninde, den berømte franske forfatter Madame de Staël, bruge opium for at klare »de eksalterede salonafterner«! (s. 201).

Forfatterens synspunkter er nogenlunde klare. Salonen opstod og virkede som en ramme for mødet mellem nye sociale klasser og grupperinger fra hof, adel og borgerstand i brydningstiden, indtil borgerskabet havde opnået dets kulturelle og politiske hegemoni. I salonen, der som regel var kosmopolitisk, kunne aristokratiet og borgerskabet omgås hinanden. For kvinderne var salonen tillige en mulighed for at markere sig samfundsmæssigt i bufferzonen mellem de tre sfærer: det intime, det private og det offentlige. Kvinderne havde ikke adgang til det fremspirende offentlige liv – klubber, foreninger, læseselskaber og lojer – og salonen var derfor deres mulig-

hed for ageren i kulturlivet – da det foregik hos dem selv. Samtidig var salonen det eneste kulturelle centrum åbent for begge køn på tværs af sociale skel. For nogle af salonværtinderne blev salonen tilmed et afsæt for en professionel forfatter- eller kunstnerkarriere.

Lige så besnærende disse konklusioner lyder, lige så diskutabile forekommer de at være. I bogen er værtinderne for det første i fokus. Det sker på bekostning af salongæsterne, der kun nævnes sporadisk, og netop i en antologi som denne må man forvente en grundig analyse af salongæsterne og deres sociale positioner – og herunder køn. Det gælder ikke mindst, hvis påstanden om, at salonen fungerede som et mødested for begge køn på tværs af sociale skel, skal virke overbevisende. Vi bliver f.eks. afspist med en oplysning om, at Charlotte Schimmelmans »samlede adel, storfinans og embedsstand, men også diplomater, lærde og kunstnere fra hele Europa« (s. 78) – og senere »en mindre skare, som stadig godt kunne være mere end hundrede, blandt slægt, venner og særlig indbudte gæster« (s. 79). Tilsvarende flygtige bemærkninger findes om gæsterne hos Friederike Brun, men ikke i bidraget om Kamma Rahbek, der i stedet drukner i en uvedkommende optagethed af fru Rahbeks blomstersysler. Når spørgsmålet om salongæsterne simpelthen må stilles, er det ikke blot, fordi salonen netop kun var et fænomen for datidens *high-society* – og de kunstnere, salonværtinderne ønskede at underholde sig med – men fordi spørgsmålet også får betydning for en vurdering af, hvilken virkning salonen fik for det kraftigt spirende offentlige politiske liv, der jo netop fandt sted i den periode, som bogen omfatter. Kronprins Christian (VIII) blev den »sidste stamgæst« i Friederike Bruns salon, hedder det (s. 205), hvilket antyder, at i hvert fald denne salon var en samfunds-

bevarende bastion, ligesom også Charlotte Schimmelmans salon var det. I afslutningen hedder det, at salonværtinderne har »udøvet en direkte indflydelse på en række personer med formel eller uformel magt i form af position og status« (s. 473), men denne udmærkede problemstilling har man i øvrigt valgt at lade uberørt i bogens bidrag. Inspiration er der ellers nok af. Velkendt er det f.eks., at salonværtindernes »ukrone dronning«, den franske forfatter Madame de Staël, i sin salon i Paris samlede en del politikere, der alle var fjender af Napoleon, hvorfor hun i 1803 blev forvist fra byen. De franske salonværtinder blev spredt i Europa på flugt fra guillotinen, oplyses det (s. 27), men vedrørende de danske saloner begrænser dette tema sig til en kort beskrivelse af det politiske element i Charlotte Schimmelmans salon (s. 80f.).

Ligesom altså en vurdering af saloernes betydning hindres af dels fraværet af en analyse af salongæsterne, dels forfatterens manglende politiske interesse, hindres en sådan vurdering også af manglende oplysninger om salonkulturens udbredelse. Hvor mange saloner var der f.eks. i København? I afslutningen nævnes det, at salonen var koncentreret omkring København og Stockholm, »med de mange fortrinsvis litterære saloner i den første og de musikalske i den sidste« (s. 472). Men som nævnt omtales der kun tre saloner i København! Som et minimum – selv i en antologi, der fremstår som et pionerværk – måtte man dog have forventet et overblik over saloernes antal og udbredelse. Dette har i det mindste betydning for spørgsmålet om kvindernes deltagelse i det offentlige kulturliv. Vagn Wåhlin har påvist, at omkring 30-40% af de mænd, der i perioden 1775-1800 kunne komme på tale som medlemmer af de ca. 30 københavnske klubber, rent faktisk også var det, og Wåhlin ser der-

for klubberne som en betydelig socio-politisk faktor (i Flemming Mikkelsen (red.): *Protest og oprør*, 1986, s. 111f.). Hvis salonkulturen fortjener at blive genstand for yderligere studier – og det gør den afgjort – forekommer det helt uomgængeligt, at afsættet bliver taget i forskning, der på tilsvarende måde som Wåhlins påvisning tilvejebringer hel basal grundviden til belysning af salonerne som en socio-politisk faktor.

Jens Morten Jessen

Bente Scavenius (red.): *Guldalderhistorier. 20 nærbilleder af perioden 1800-1850*. 2. udgave. (Gyldendal, 1998). 200 s., 248 kr.

At lede efter nytolkninger af dansk guldalder i denne bog er både frugteløst og unfair mod intentionen bag den. Den er skrevet af 19 akademikere på bestilling af den københavnske guldalderfestival, målgruppen er et dannet kunst- og historieinteresseret publikum, genre følger populærvidenskabelig. Bogen skulle honorere guldalderfestivalens ønske om at »udgive en bog som i kalejdoskopisk form kunne give et levende billede af tiden i første halvdel af det 19. århundrede, den periode, der senere er blevet kaldt den danske Guldalder«, som festivalformand Marianne Saabye skriver det i forordet (s. 6).

Og kalejdoskopisk er det blevet, ikke mindst i den forstand, at selve instrumentet har afgrænset periodens historie til det københavnske dannelsesborger-skab, hvorved langt de fleste bidrag kommer til at bestå af de samme »farvede glasstumper«, der gennemlyses i variationer uden forandring af optik. Det er således en fundamental mangel ved bogen, at den ikke eksplicit afgrænser guldalderen som det københavnske og borgerlige fænomen den var eller sætter den ind i »tiden«, i en større samfundsmæssig sammenhæng. Ved at unklade